

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НА ОСНОВІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Анотація. Розглянуто питання інноваційного розвитку підприємств України на основі національних інноваційних систем. Розроблено теоретичні підходи до організації взаємодії держави та суб'єктів інноваційної діяльності. Наведено приклад створення в Україні Центру передового досвіду як одного із видів НИС.

Аннотация. Рассмотрены вопросы инновационного развития предприятий Украины на основе национальных инновационных систем. Разработаны теоретические подходы к организации взаимодействия государства и субъектов инновационной деятельности. Приведен пример создания в Украине Центра передового опыта как одного из видов НИС.

Annotation. Questions of the innovation development of Ukrainian enterprises on the basis of national innovation systems have been examined. Theoretical approaches to the organization of cooperation between the state and subjects of innovation activity are developed. The material of the article is supported by an example of the Center of advanced experience in Ukraine as one of the forms of NIS.

Ключові слова: інноваційний розвиток, національна інноваційна система, Центр передового досвіду.

Інноваційний розвиток відіграє значну роль у підвищенні конкурентоспроможності будь-якого сучасного підприємства, адже лідером на ринку сьогодні може стати лише те підприємство, яке своєчасно скористалося можливістю виявити та освоїти найновіші досягнення науково-технічного прогресу. У наш час спостерігається значне загострення конкурентної боротьби та зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку. Тому для підприємств інноваційний розвиток повинен стати основною метою – дозволити вдосконалити процес виробництва, підвищити інвестиційну привабливість, надати можливість конкурувати з іноземними виробниками.

Сьогодні в Україні майже відсутні ефективні системи організації взаємодії держави та суб'єктів інноваційної діяльності, які були загублені в процесі становлення України як самостійної держави. У зв'язку з цим існує багато проблем, пов'язаних з контролем використання коштів, продуктивним об'єднанням зусиль різних організацій та розповсюдженням їх сумісних досягнень в економіці. Тому реалізація серйозних інноваційних проектів, які є характерними для військово-промислового комплексу та мають високий рівень наукоємності, значно ускладнюється.

Проблеми інноваційного розвитку та пошуку управління науково-технічними нововведеннями були увагою багатьох економістів. У першу чергу необхідно зазначити роботи К. Фрімена [1], Іванової Н. І. [2], Г. Гросмана [3] та інших. Але незважаючи на значні досягнення вчених, практика вітчизняних підприємств свідчить, що питання організації провідних систем науки та інновації є недостатньо ефективними та потребують подальшого розвитку.

Метою цього дослідження є розробка теоретичних підходів до організації взаємодії держави та суб'єктів інноваційної діяльності на основі концепції національних інноваційних систем.

Інноваційний та технологічний розвиток є результатом складного комплексу взаємозв'язків між учасниками системи, яка включає підприємства, університети та дослідні інститути. Розуміння національних інноваційних систем (НИС) може стати основним інструментом підвищення рівня інноваційної діяльності та допомогти виявити невідповідності в системі, що перешкоджають процесу інноваційного розвитку [4].

Концепція національних інноваційних систем з'явилась достатньо недавно. Вперше поняття "НИС" було використано у 1987 році Крісом Фріманом у його дослідженні технологічної політики в Японії, де були розглянуті питання важливості елементів НИС, які забезпечили економічний успіх Японії в післявоєнний період [5].

Одне із перших визначень НИС було запропоноване в офіційних документах економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД), згідно з яким НИС – це сукупність інститутів, які відносяться до приватних та державних галузей, які індивідуально та взаємодіючи один з одним обумовлюють розвиток та розповсюдження нових технологій у межах відповідної держави [6].

НИС – це сукупність взаємодії державних, приватних, суспільних організацій та структур, у рамках яких відбувається діяльність, пов'язана зі створенням, розвитком, збереженням та поширенням нових знань та перетворенням їх на технології, продукти та послуги. До НИС включають такі науково-виробничі структури, як: університети, державні наукові заклади, лабораторії, технопарки, інкубатори, а також виробничі та дослідницькі компанії [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що НИС поєднує у собі науково-дослідницьке та підприємницьке середовище, а також механізм їх взаємодії.

НИС створюються з метою формування сприятливих правових, організаційних та економічних умов, здійснення державної інноваційної політики, ефективного освоєння в процесі виробництва новітніх науково-технологічних та технічних досягнень [7].

Сучасні НИС формуються, виходячи із загальної державної політики та нормативно-правової бази, що забезпечує реалізацію цієї політики. Тому держава особливо цікавиться створенням НИС та забезпечує її розвиток на

Основні елементи НІС, представлені на схемі (рис.1), де можна побачити, що НІС включає до свого складу: науку, інноваційний сектор виробництва, освіту, інноваційну інфраструктуру, механізми підтримки інноваційної діяльності та ринок, який можна розглядати як один із елементів НІС, тому що представлена система функціонує виходячи із умов ринкового середовища.

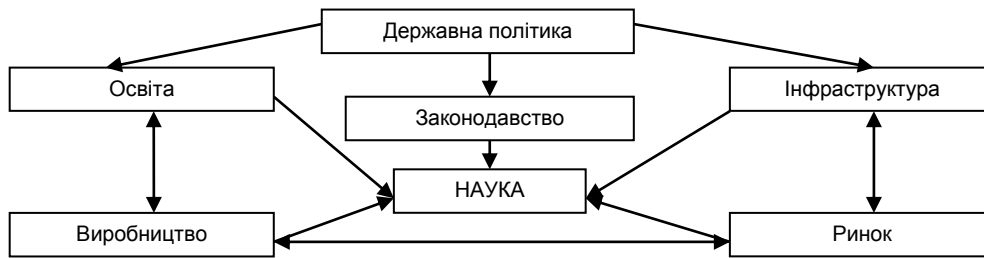

Рис. 1. Основні елементи національної інноваційної системи [5]

Отже, НІС – це сукупність взаємозв'язаних організацій, які виконують виробничу і комерційну реалізацію наукових знань, технологій, а також комплекс правових, фінансових та соціальних інститутів, які забезпечують функціонування інноваційних структур.

Держава та суб'єкти інноваційної діяльності мають певні ролі в представленій системі. Так, роль суб'єктів інноваційної діяльності полягає в розробці технологій на основі власних досліджень та в освоєнні інновацій, а роль держави, у свою чергу, полягає у сприянні виробництву за рахунок утворення сприятливих умов для інноваційної діяльності [8].

Інноваційні системи держав мають суттєву різницю, що, насамперед, залежить від інноваційної стратегії, яку було обрано. Тому відповідно до державної політики, нормативно-правового забезпечення, стану науково-технологічного та промислового потенціалу перед НІС різних держав ставляться різні цілі. На розвиток інноваційної діяльності не впливають ні тип держави, ні політичні режими, а рішучим фактором є стабільність політичної ситуації [2].

При формуванні національної інноваційної системи виділяють два основних підходи:

1. Європейсько-американський, що базується на розвитку та використанні власного науково-технологічного потенціалу для розробки інноваційного продукту, і включає весь інноваційний цикл – від фундаментальної ідеї через прикладні дослідження до отримання готової продукції.

2. Японський, який базується на примусово зовнішньому запозиченні науково-технологічної інформації та її подальшим поліпшенням з метою отримання оптимального кінцевого результату [5].

Не існує оптимальної національної інноваційної системи, як і не існує єдиної, найбільш ефективної стратегії діяльності держави. Має місце багато НІС зі своїми перевагами та недоліками. Тому досвід провідних держав повинен братися до уваги при створенні НІС в Україні.

Однією з найбільш ефективних та конкурентоспроможних НІС вважається "Центр передового досвіду" .

Цей термін прийшов від англійського словосполучення *center of excellence*. Це НІС, діяльність яких відрізняється найвищою якістю та результативністю. Акцент на "передовий досвід" говорить про те, що ці центри виступають зразками для інститутів, які займаються аналогічною діяльністю. Основні завдання, які ставлять перед собою сучасні центри, насамперед, полягають у такому:

- позиціонуванні держави на світових ринках високотехнологічних товарів та послуг;
- ефективній адаптації кадрових ресурсів до змін вимог ринків праці;
- подоланні дисбалансу науково-технологічно інфраструктури між регіонами.

Центри передового досвіду дуже різноманітні за місіями, масштабами діяльністю, структурою, засобами управління. Якщо взяти до уваги вимоги діяльності центрів, можна виділити основні ознаки їх функціонування:

- глобальні орієнтири, тобто орієнтація на глобальні завдання та стратегічні національні пріоритети;
- висока якість – це конкурентоспроможна якість та результативність наукових дослідів та розробок;
- діяльність, пов'язана з інтеграцією, тобто організація трансферу знань та технологій, розвиток зв'язків [9].

Розглянемо створення Центру передового досвіду на прикладі ВПК України (рис. 2), який на сьогодні представлено Державним концерном "Укроборонпром", що включає 137 підприємств [10].

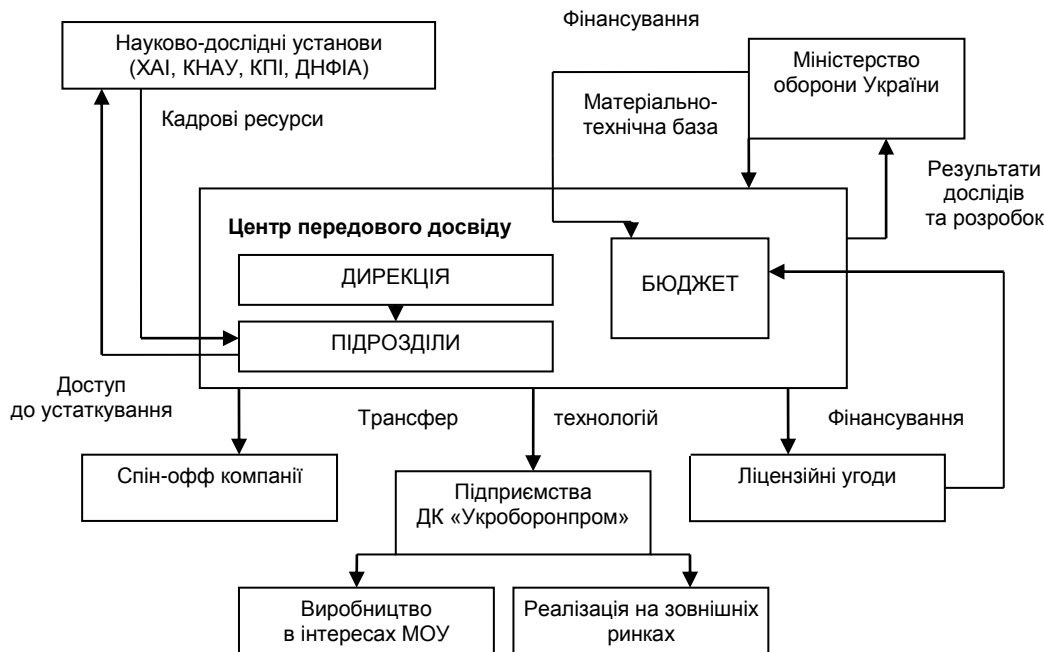

Рис. 2. Структура Центру передового досвіду

Відповідно до концепції центрів передового досвіду, Міністерство оборони України (МОУ) повинно виконувати функції замовника, фінансувати наукові дослідження та розробки Центру, визначати предмет і зміст технічного завдання, безпосередньо контролювати отримані результати досліджень.

Розробками технологій займатимуться підрозділи Центру під наглядом дирекції. Цей процес повинен відбуватися за допомогою залучених кадрових ресурсів з науково-дослідних установ, які, у свою чергу, матимуть доступ до устаткування та використання технологій Центру. Більшість підрозділів повинні функціонувати на базі зовнішніх структур – університетів, дослідницьких організацій та інших. Після отримання замовлення підрозділи мають проводити прикладні дослідження, здійснювати експерименти, створювати моделі. Далі відбувається визначення технічних характеристик нової продукції, конструюється новий продукт та створюються дослідні зразки.

По закінченню дослідницьких робіт повинен відбуватися трансфер технологій у декількох напрямках: підприємствам ДК "Укроборонпром", які використовують отримані технології у власних цілях та в інтересах МОУ;

реалізують технології на зовнішніх ринках;

передають стороннім компаніям за умови укладання ліцензійних угод;

передають спін-офф компаніям, тобто власним компаніям Центру передового досвіду, які займаються комерціалізацією отриманих результатів. Міністерство оборони України фінансує лише прикладні дослідження, конструкторські роботи та випробування, а інші витрати (на підготовку виробництва, маркетинг) доцільно покласти на ДК "Укроборонпром".

Після отримання нових технологій підприємства, які входять до складу державного концерну, проводять підготовку виробництва та переходять до самого процесу виробництва нової продукції, яка реалізується на зовнішніх та внутрішніх ринках.

Таким чином, створення відповідного Центру передового досвіду на базі ВПК дозволить організувати взаємодію держави, наукового сектору та виробництва на високому рівні, що сприятиме розвитку високих технологій, інноваційної інфраструктури, людського потенціалу, підвищить рівень конкурентоспроможності підприємств ДК "Укроборонпром" на внутрішніх та зовнішніх ринках, збільшить обороноздатність країни та зміцнить її становище у світі.

Наук. керівн. Тищенко Д. О.

Література: 1. Freeman C. The National System of Innovation in Historical Perspective / C. Freeman // Cambridge Journal of Economics. – 1995. – № 1. – Р. 19–35. 2. Иванова Н. И. Национальная инновационная система / Н. И. Иванова // М. Наука. – 2002. – № 4. – С. 26–35. 3. Grossman G. Innovation and Growth in the Global Economy / G. Grossman, Helpman E. // MIT Press, Cambridge. – 1991. 4. ALBACH Horst et al. Innovation in the European Chemical Industry / paper prepared for the Eurostat Conference on Innovation Measurement and Policies. – 2007. 5. Третьяк В. В. Национальная инновационная система как основа экономики инновационного типа / В. В. Третьяк, А. Е. Серeda // Вестник экономической науки Украины : собрание научн. изд. – Луганск, 2010. – № 10. – С. 115–118. 6. OECD National Innovation System / Paris. – 1997. – 49 p. 7. Оливанова Т. Н. Национальная инновационная система как основа инновационной экономики / Т. Н. Оливанова // Вестник Чувашского университета. – 2009. – № 3. – С. 485–489. 8. Моргунов Е. В. Национальная инновационная система: сущность и содержание / Е. В. Моргунов, Г. В. Снегирев // Собственность и рынок. – 2010. – № 7. – С. 10–21. 9. Заиченко С. А. Центры превосходства в системе современной научной политики / С. А. Заиченко // Форсайт. – 2008. – № 1(5). 10. ПКМУ 933. Деякі питання Державного концерну "Укроборонпром" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua>.